

**รายงานสรุปผลงานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา
ระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นในยุคสังคมผู้สูงอายุ:
บทเรียนสำหรับไทย และการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นหลังวิกฤติ 40:
การเปลี่ยนแปลงและนัยต่อประเทศไทย**

ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

บทคัดย่อ

บทความนี้รายงานผลการจัดงานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษาใน 2 หัวเรื่อง คือ (1) “ระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นในยุคสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนสำหรับไทย” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2558 โดยศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ร่วมกับคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีผู้นำเสนอผลงานวิจัย 1 ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์ (ยาบุฉิระ) จากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์ผลงาน 2 ท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุนันtha เสียงไทย จากคณะวิทยาการจัดการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย และอาจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ชมไต้สุวรรณ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต และ (2) “การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นหลังวิกฤติ 40: การเปลี่ยนแปลงและนัยต่อประเทศไทย” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2559 โดยศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ร่วมกับคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีผู้นำเสนอผลงานวิจัย 1 ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ เจริญพร จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์ผลงาน 2 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ แต่มบุญเลิศชัย จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดร.บงกช อนุโรจน์ ผู้อำนวยการสำนักการตลาดเพื่อการลงทุนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยเกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษาตามโครงการ Contemporary Japanese Studies ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิญี่ปุ่น (The Japan Foundation) ประจำปีงบประมาณ 2558

คำสำคัญ: ระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบญี่ปุ่น การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่น

A Report on the Japanese Studies Seminars
Titled ‘Japanese-Style Employment System and Human Resource
Management in an Aging Society: Lessons for Thailand’ and
‘Direct Investment from Japan after the Crisis 40: Changes and
Implications for Thailand’

Center for Japan Studies, Institute of East Asian Studies

Abstract

On December 25, 2015, the seminar “Japanese-Style Employment System and Human Resource Management in an Aging Society: Lessons for Thailand” was held at the Center for Japanese Studies, the Institute of East Asian Studies, Thammasat University, in cooperation with the Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University. The presenter was Assistant Professor Natenapha Wailerdsak (Yabushita), Ph.D. of the Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University. The two commentators were Professor Sununta Siengthai, Ph.D. of the School of Management, Asian Institute of Technology and Thoedsak Chomtohsuwan, Ph.D. of the Faculty of Economics, Rangsit University. On January 18, 2016 the seminar “Direct Investment from Japan after the Crisis 40: Changes and Implications for Thailand” was held at the Center for Japanese Studies, the Institute of East Asian Studies, Thammasat University, in cooperation with the Faculty of Economics, Thammasat University. The presenter was Assistant Professor Peera Charoenporn, Ph.D. of the Faculty of Economics, Thammasat University. The two commentators were Professor Dr. Somsak Tambunlertchai of the Faculty of Economics, Thammasat University and Dr. Bonggot Anuroj, Executive Director of the Investment Marketing Bureau, the Board of Investment, Thailand. The seminars communicated research results on Japanese studies from the Contemporary Japanese Studies project funded by the Japan Foundation for the fiscal year 2015.

Keywords: : Japanese-style employment system and human resource management, direct investment from Japan

1. หลักการและวัตถุประสงค์

(1) โครงการสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา เรื่อง “ระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นในยุคสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนสำหรับไทย”

ระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากที่เราเคยรู้จัก ทั้งระบบการจ้างงานตลอดชีพ ระบบค่าจ้างตามอาวุโส สหภาพแรงงานในสถานประกอบการ และรูปแบบการทำงานของพนักงานที่จงรักภักดีและทุ่มเทอย่างเต็มที่ เปลี่ยนเป็นระบบการจ้างงานแบบผสมระหว่างพนักงานประจำกับพนักงานไม่ประจำ ระบบค่าจ้างตามผลงาน จำนวนสมาชิกสหภาพแรงงานที่ลดลง และรูปแบบการทำงานที่ต้องการสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน โดยมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ หนึ่ง ภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศที่ตกต่ำต่อเนื่องกว่าสองทศวรรษ เรียกกันว่าสองทศวรรษที่สูญหาย (two lost decades) เกิดขึ้นหลังเศรษฐกิจฟองสบู่แตกช่วงกลางทศวรรษ 1990 รวมทั้งการย้ายฐานการผลิตไปยังต่างประเทศ ทำให้ความต้องการแรงงานภาคการผลิตลดลงขณะที่ความต้องการแรงงานภาคบริการเพิ่มสูงขึ้น และสอง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจากสังคมผู้สูงอายุ (aging society) ในปี ค.ศ. 1970 เข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (aged society) ในปี ค.ศ. 1995 และก้าวสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super-aged society) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007 ทำให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง

รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามส่งเสริมการจ้างงานคนหนุ่มสาว ผู้หญิง ผู้สูงอายุ และแรงงานต่างชาติที่มีทักษะขั้นสูงมาชดเชยแรงงานที่ลดลง ดังนั้นจึงต้องปรับเปลี่ยนระบบการจ้างงานและรูปแบบการทำงาน รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการสนับสนุนการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน โดย

เฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 ประชากรรุ่นเบบี้บูมของญี่ปุ่นจะมีอายุ 70 ปีขึ้นไปซึ่งต้องการการดูแล ญี่ปุ่นจำเป็นต้องสร้างสังคมที่เข้มแข็งโดยที่ทรัพยากรมนุษย์ในตลาดแรงงานยังคงสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันระหว่างประเทศได้ ขณะเดียวกันก็สร้างสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานภายใต้สังคมสูงวัยระดับสุดยอดด้วย ทุกภาคส่วนของญี่ปุ่นไม่ว่าภาครัฐ ภาคเอกชน วงการวิชาการ และ NGO ต่างร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่งเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับไทยที่การเติบโตทางเศรษฐกิจเข้าสู่ new normal (อัตราการเติบโตของจีดีพีไม่เกินร้อยละ 3 ต่อปี) และกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในอีกสองทศวรรษข้างหน้า

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นในยุคสังคมผู้สูงอายุ และบทเรียนสำหรับไทย

2) เพื่อเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในประเด็นด้านตลาดแรงงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์

3) เพื่อกระชับความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นผ่านช่องทางหน่วยงานวิชาการ

4) เพื่อพัฒนาความรู้และเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพเพิ่มเติมให้ศิษย์เก่าของสาขาวิชา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นในยุคสังคมผู้สูงอายุ

2) ความรู้ความเข้าใจต่อการปรับตัวด้านการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของไทย เพื่อรองรับกับสังคมผู้สูงอายุ

3) ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและภาคเอกชนไทยเกี่ยวกับการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์

4) มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในประเด็นด้าน ตลาดแรงงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์

(2) โครงการสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา เรื่อง “การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นหลังวิกฤติ 40: การเปลี่ยนแปลงและนัยต่อประเทศไทย”

สำหรับประเทศไทยแล้ว ประเทศญี่ปุ่นเป็น หุ่นส่วนทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985 ซึ่งเป็นปีที่มีการทำข้อตกลงพลาซ่าแอกคอร์ด (Plaza Accords) เป็นต้นมา ทำให้การลงทุนโดยตรง (Foreign Direct Investment หรือ FDI) ในภาค การผลิตจากญี่ปุ่นไหลเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญภายหลังจากการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นได้ฟื้น ตัวขึ้นและกลับขึ้นไปทำสถิติสูงสุดใหม่อีกครั้ง ทำให้ เศรษฐกิจของไทยขึ้นอยู่กับการส่งออกสินค้าจาก โรงงานอุตสาหกรรมญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องจักร ผลิตภัณฑ์จากยางพารา เคมีภัณฑ์ และพลาสติก ฯลฯ

ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ (พ.ศ. 2551-2556) การ ลงทุนจากญี่ปุ่นเป็นส่วนประกอบประมาณมากกว่า หนึ่งในสามของการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด นอกจากนี้ ประเทศไทยและญี่ปุ่นยังได้มีการใช้ ข้อตกลงทางการค้าร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน เกิดเป็นข้อตกลงระหว่างญี่ปุ่นและไทย ที่เรียกว่า Japan-Thailand Economic Partnership Agreement หรือ JTEPA ทำให้ความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นมีความแนบ แน่นยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นเลือกลงทุนในอาเซียนมาก ตลอดหลายปีที่ผ่านมา เพื่อหลีกเลี่ยงความท้าทายด้าน ค่าแรงที่สูงขึ้นและความขัดแย้งทางการเมืองระหว่าง ประเทศที่เกิดขึ้นในประเทศจีน (ยุทธศาสตร์ China

Plus One) และตลาดภายในของญี่ปุ่นที่ซบเซา โดย เล็งเห็นตลาดที่ใหญ่และมีศักยภาพในการเป็นแหล่งการ ผลิตของอาเซียนนอกเหนือจากประเทศจีน ซึ่งญี่ปุ่น เน้นลงทุนโดยตรงในประเทศอินโดนีเซียและเวียดนาม รองจากประเทศไทยที่ยังคงเป็นฐานการลงทุนที่สำคัญ ที่สุดในอาเซียน โดยเรียกแผนการนี้ว่า ยุทธศาสตร์ Thailand Plus One กล่าวคือ นักลงทุนญี่ปุ่นเลือก ไทยเป็นฐานการผลิตสินค้าขึ้นปลาย และเน้นการ กระจายการลงทุนขึ้นส่วนที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปยังภูมิภาค กลุ่มแม่น้ำโขงนั้น จะเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ไทยยังคงมี บทบาทสำคัญสำหรับผู้ประกอบการญี่ปุ่น ซึ่งภาครัฐ และภาคเอกชนของไทยควรเตรียมรับมือ อาทิ การ พัฒนาขีดความสามารถทางการแข่งขัน เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นใน ประเทศไทยหลังวิกฤติ พ.ศ. 2540 และนัยต่อ ประเทศไทย

2) เพื่อเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนทัศนคติ ระหว่างอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ในประเด็นการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นกับการพัฒนา เศรษฐกิจไทย

3) เพื่อกระชับความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นผ่าน ช่องทางหน่วยงานวิชาการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลง การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นในประเทศไทยหลังวิกฤติ พ.ศ. 2540 และนัยต่อประเทศไทย

2) ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและภาคเอกชน ไทยเกี่ยวกับส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนาเศรษฐกิจ ไทย

3) มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในประเด็นการ ลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นในประเทศไทยกับการพัฒนา เศรษฐกิจไทย

2. ภาพกิจกรรม

ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ร่วมกับสาขาวิชาการบริหารองค์การ การประกอบการ และทรัพยากรมนุษย์ คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดงานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา ในหัวข้อเรื่อง “ระบบการจ้างงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นในยุคสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนสำหรับไทย” เมื่อวันศุกร์ที่ 25 ธันวาคม 2558 เวลา 9.00-12.00 น. ณ ห้อง 422 คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนตรนภา ยานุชิตะ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำเสนอผลงานวิจัยซึ่งได้รับทุนจากมูลนิธิญี่ปุ่น (The Japan Foundation)

ประกอบด้วย 8 หัวข้อย่อย ได้แก่ 1) สองทศวรรษที่สูญหายกับนโยบายฟื้นฟูอาเบะโนมิกส์ 2) ระบบการจ้างงานตลอดชีพกับพนักงานไม่ประจำ 3) เศรษฐกิจขับเคลื่อนโดยผู้หญิง (Womenomics) 4) การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน 5) แรงงานหนุ่มสาว 6) แรงงานผู้สูงอายุ 7) แรงงานต่างชาติ และ 8) ผู้บริหารระดับโลก (Global Managers) ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์ผลงานคือ ศาสตราจารย์ ดร.สุนันtha เสียงไทย จากคณะวิทยาการจัดการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย และอาจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ชมโตะสุวรรณ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต โดยมีผู้ดำเนินรายการคือ อาจารย์ ดร.โสภณ จิตะสัจจา จากคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น

ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ร่วมกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดงานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา ในหัวข้อเรื่อง “การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นหลังวิกฤติ 40: การเปลี่ยนแปลงและนัยต่อประเทศไทย” เมื่อวันจันทร์ที่ 18 มกราคม 2559 เวลา 13.00-16.00 น. ณ ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ เจริญพร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำเสนอผลงานวิจัยซึ่งได้รับทุนวิจัยจาก มูลนิธิญี่ปุ่น (The Japan Foundation) ประกอบด้วย 7 หัวข้อย่อย ได้แก่ 1) ความสำคัญของการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นต่อเศรษฐกิจไทย 2) ลักษณะที่สำคัญของการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นในประเทศไทย 3) การเปลี่ยนแปลงการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นใน

ประเทศไทยหลังวิกฤติเศรษฐกิจ 4) ABENOMICS กับการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่น 5) การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่นในอาเซียน 6) ยุทธศาสตร์ Thailand Plus One และ 7) ข้อเสนอแนะทางนโยบาย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์ผลงานคือ รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ แท้มบุญเลิศชัย จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดร.บงกช อนุโรจน์ ผู้อำนวยการสำนักการตลาดเพื่อการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โดยมีผู้ดำเนินรายการคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์ (ยานุชิตะ) จากคณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

